

ΑΠΡΙΛΙΟΣ ΜΑΪΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ

29

2013
τόμος 9

σύναψις

Το ψυχικό κόστος της κρίσης
Η ψυχιατρική παίδων και εφήβων σε εποχή κρίσης

Περί προτύπων στη γνωσιοεπιστήμη.
Σχέσεις ψυχανάλυσης και αρχιτεκτονικής
Η έννοια της τοπικής ψυχοπαθολογίας
Αξιολόγηση σε μια ψυχοθεραπευτική μονάδα

Ειδικός Φάκελος: κλασικά κείμενα ψυχοπαθολογίας
(Silvano Arieti, Kurt Schneider)

Λίγα λόγια για το χιούμορ & την τεχνολογία

ISSN 1790-441229

9 771790 441298 >

Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ψυχιατρικής, Νευροεπιστημών & Επιστημών του Ανθρώπου

Παρανεγνώριση 4 δοκίμια για τον Κ. Α. Δοξιάδη, του Δημοσθένη Αγραφιώτη

/συνάψεις, Αθήνα 2010, 128 σ.

Κωνσταντίνος Ρ. Περτσεμλίδης

Ο Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης (1913-1975) αποφοίτησε ως Αρχιτέκτων-Μπχανικός από το Εθνικό Μεταβίτιο Πολυτεχνείο το 1935, και ανακρούχτηκε διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο Charlottenburg του Βερολίνου το 1936. Το 1937, διορίστηκε προϊστάμενος της Πολεοδομικής Υπηρεσίας Διοικήσεως Πρωτευούσης. Στην περίοδο του πολέμου (1940-1945) ήταν αρχηγός μιας μικρής αντιστασιακής ομάδας με το όνομα Ήφαιστος, που συγκέντρωνε πληροφορίες για εγκαταστάσεις-στόχους της Εθνικής Αντίστασης. Ορίστηκε ως Υφυπουργός στο Υπουργείο Ανοικοδομήσεως (1945-48) και Υπουργός-Συντονιστής του Ελληνικού Προγράμματος Ανοικοδομήσεως (1948-51). Το 1951, ίδρυσε το «Γραφείο Δοξιάδη», μια ιδιωτική επιχείρηση συμβούλων μπχανικών που επεκτάθηκε σε 5 πρείρους και σε 40 χώρες. Το 1959, ο Δοξιάδης ίδρυσε τον Αθηναϊκό Τεχνολογικό Όμιλο, έναν οργανισμό έρευνας και εκπαίδευσης. Η Οικιστική είναι ένα όρος που δημιούργησε ο Δοξιάδης με βάση το ρήμα οικίζω, που σημαίνει εγκαθίσταμαι, και δηλώνει την ολιστική οπτική της επιστήμης των ανθρώπινων οικισμών, τους οποίους αντιμετωπίζει ως ζωντανούς οργανισμούς. Με τη μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης και της αυγχρονικής δομής και λειτουργίας των ανθρώπινων οικισμών, η Οικιστική εφοδιάζεται με την ικανότητα να λύνει τα σημερινά προβλήματά τους.

Στο βιβλίο του *Παρανεγνώριση: 4 δοκίμια για τον Κ. Α. Δοξιάδη*, ο Δημοσθένης Αγραφιώτης παρουσιάζει το έργο του Δοξιάδη ως μια εξαιρετική περίπτωση στο ελληνικό τοπίο της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας και των μεταπυχιακών σπουδών της περιόδου 1950-1975. Κατά την περίοδο εκείνη υπήρχαν και άλλες ερευνητικές ομάδες διακεκριμένων ερευνητών, καμίας όμως οι δραστηριότητες δεν μπορούν να συγκριθούν με αυτές της ομάδας Δοξιάδη. Το βιβλίο περιέχει τέσσερα δοκίμια τα οποία ακιαγραφούν την πορεία του Δοξιάδη στην ελληνική πολιτιστική οκνή. Είναι γραμμένα στο πλαίσιο του κοινωνιολογικής έμπνευσης πεδίου της «Επιστήμης, Τεχνολογίας, Κοινωνίας» (E/T/K) (Cutcliffe and Mitcham, 2001).

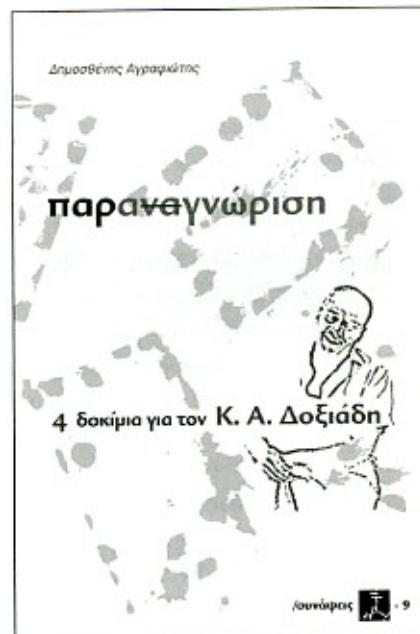
Το πρώτο δοκίμιο, με τίτλο «Οικιστική: Μια νέα επιστήμη ή ένα εργαλείο δράσης?», εξηγεί γιατί το έργο του συνιστά ένα παράδοξο στο ελληνικό ερευνητικό τοπίο, με την έννοια ότι, η φιλοδοξία του Δοξιάδη να δημιουργήσει ένα νέο επιστημονικό πεδίο, και ενδεχομένως μια επιστημολογική περιοχή, με το όνομα «Οικιστική», ξεπερνά το ελληνικό πλαίσιο. Συσχετίζεται με τη διεθνή δυναμική της επιστήμης και της τεχνολογίας και βέβαια, με τη δυναμική των ανθρώπινων οικισμών. Από το 1950 η ελληνική κοινωνία εισήλθε σε μια φάση εκαυγχρονισμού που χαρακτηρίζόταν από λειτουργική αναντιστοιχία του οικονομικού παραγωγικού συστήματος και της κοινωνικής και πολιτιστικής ενότητας. Μια σύγκρουση κατευθύνσεων που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας. Αυτή η ένταση επηρεάζει την Έρευνα, την Επιστήμη, και την Τεχνολογία. Στις μέρες του Δοξιάδη, η ζήτηση για έρευνα στην Ελλάδα ήταν πολύ περιορισμένη και η προσφορά της ήταν πρακτικά αδύνατο να εκτιμηθεί. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, το «παράδοξο» Δοξιάδη μπορεί να αναλυθεί σε αρκετά «υποπαράδοξα»:

Ο Κωνσταντίνος Ρ. Περτσεμλίδης είναι Αρχιτέκτων Μπχανικός. Υπήρξε συνεργάτης του Γραφείου Δοξιάδη (1970-1975)

- Τα πλείστα από τα σπουδαία έργα του εκτελούνταν εκτός Ελλάδας.
- Η υψηλή ποιότητα οργανωτικής πολυπλοκότητας που απαιτούσαν οι δραστηριότητες της έρευνας, της εκπαίδευσης και της κατασκευής που πέτυχε, θεωρείται δύσκολα επιτεύξιμη ακόμη και σήμερα και μάλιστα, σε τεχνολογικά ανεπτυγμένες χώρες.
- Η επιθυμία για καλλιέργεια μιας επιστημονικής, διεπιστημονικής και ολιστικής προσέγγισης εξασφάλιζε τις συνθήκες για μια συνεχή εκτίμηση της πολυπλοκότητας.
- Οι διασυνδέσεις με χώρες με ιαχυρές παραδόσεις στους τομείς της έρευνας και της εκπαίδευσης (π.χ., ΗΠΑ) επέτρεπαν την πρόσβαση στις πλέον πρόσφατες πρακτικές και γνώσεις της εποχής.
- Η οργάνωση γεγονότων (Συμπόσια), με τη συμμετοχή σπουδαίων προσωπικοτήτων από διάφορες περιοχές των φυσικών και ανθρωποτικών επιστημών, οδήγησε στον σχηματισμό πολιτιστικών μοντέλων διεθνών διαστάσεων.
- Η ανάπτυξη ενός ιδιαίτερα παραγωγικού πλαισίου θεωρίας-δράσης και εργαλείων και προτύπων έρευνας-δράσης.
- Η ανάδυση διεθνών δικτύων πελατών, θεαμάτων και πολεοδόμων εκπαιδευμένων στη Μεταπυχακή Σχολή του Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ομίλου (του μόνου υπάρχοντος τότε στην Ελλάδα, εφοδιασμένου με πλήρως αναπτυγμένες δομές και διαδικασίες).
- Η αφιέρωση στη δημιουργία καινοτόμων θεωρητικών εργαλείων, προτύπων και τεχνικών (κυβερνητική, ψηφιακές βάσεις δεδομένων, κ.λπ.) και η αναζήτηση του «νέου» εξασφάλιζαν μια δυναμική παρουσία στο διεθνές φόρουμ των μελετών και της γνώσης.

Το πρώτο λοιπόν δοκίμιο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο Δοξιάδης ήταν ένας έξοχος χειριστής του τοπικού και του παγκόσμιου, του τωρινού και του μελλοντικού, του εθνικού και του διεθνούς; δυαδικότητες εντός των οποίων τοποθέτησε την Οικιστική.

Στο δεύτερο δοκίμιο, με τίτλο «Ο Κ. Α. Δοξιάδης ως εφευρέτης του επιστημονικού πεδίου της Οικιστικής», ο συγγραφέας χειρίζεται το παράδοξο Δοξιάδην ως μια περίπτωση, η οποία του επιτρέπει να συλλογιστεί πάνω (α) στο ενδεχόμενο μιας τοπικής πρωτοβουλίας ικανής να δημιουργήσει και να συντηρήσει ένα επιστημονικό πεδίο και (β) στις ερευνητικές διαδικασίες που τροφοδοτούν την παραγωγή επιστημονικής γνώσης. Μια τέτοια συζήτηση είναι χρήσιμη στο να προσδιοριστούν οι αναγκαίες συνθήκες δημιουργίας, συντήρησης, προώθησης και «επιβολής» ενός νέου επιστημονικού πεδίου στο παγκόσμιο επίπεδο. Για την αντιμετώπιση του θέματος αυτού υπάρχουν πολλοί τρόποι, τρεις από τους οποίους συζητούνται στο δοκίμιο αυτό. Ο πρώτος: Πώς ο ίδιος ο Δοξιάδης συνέλαβε τη συμβολή του στην επιστημονική γνώση; Ο δεύτερος: Πώς οι άλλοι μελετητές, επιστήμονες, πολιτικές προσωπικότητες και μηχανικοί αντιλήφθηκαν τη συμβολή του Δοξιάδη; Ειδικοί όπως ο George McGhee (Πρώτην Πρέσβης των ΗΠΑ στην Ελλάδα), ο

Jean Gottmann (Καθηγητής Γεωγραφίας) και ο Arnold Toynbee (Επίτιμος Καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου) αναφέρονται ως παραδείγματα. Ο τρίτος τρόπος είναι η εφαρμογή μιας επιστημονικής δοκιμασίας βασισμένης στο διάγραμμα διαδικασιών του Barnes (1989), το οποίο είναι συμβατό με την προσέγγιση κοινωνιολογικής έμπνευσης που ανήκει στο ευρύ πεδίο της «Ε/Τ/Κ». Πρόκειται για ένα διεπιστημονικό πρόγραμμα μελέτης της κυκλικής αιτιότητας μεταξύ (α) των πολιτισμικών, κοινωνικών και πολιτικών αξιών και (β) της επιστημονικής έρευνας και τεχνολογικής καινοτομίας.

Ο Αγραφώπτης ακολουθεί την τρίτη προσέγγιση επειδή πιστεύει ότι αυτό που διακρίνει την επιστήμη από τις άλλες κοινωνικές πρακτικές είναι ένα σύνολο θεαματικών και διαδικαστικών χαρακτηριστικών. Με άλλα λόγια, η ουσία της επιστήμης αναδεικνύεται μέσω μιας ειδικής διάταξης της κοινωνικής μηχανικής και των πολιτισμικών κανόνων. Χρησιμοποιώντας το σχήμα του Barnes ως πρότυπο αφήγησης της ιστορίας της Οικιστικής, ο συγγραφέας συμπεραίνει πως η Οικιστική ικανοποιεί πολλά από τα κρίσιμα κριτήρια επιστημονικότητας που εφαρμόζει αυτή η προσέγγιση. Ουσίως, πιστεύει ότι η Οικιστική έχει να αντιμετωπίσει ορισμένες πρόσθιτες προκλήσεις: (α) να ξεχάσει την αυτονομία της, (β) να επανεξετάσει την ονομασία της ανάλογα με το επίπεδο ανάλυσης και (γ) να υιοθετήσει νέες μορφές διακυβέρνησης στις περιοχές της τεχνολογίας και της έρευνας. Τελικά, το ερώτημα εάν ο Δοξιάδης είναι ειφευρέτης ενός επιστημονικού πεδίου ή ενός εργαλείου δράσης παραμένει ανοικτό.

Το τρίτο δοκίμιο, με τίτλο «Γνώση και διεπιστημονικότητα ως κοινωνικο-πολιτιστικές αβεβαιότητες», περιγράφει το παράδοξο Δοξιάδη σε ένα κόσμο κοινωνικών και πολιτιστικών αβεβαιοτήτων σχετικών με τη γνώση και τη διεπιστημονικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, ο Αγραφώπτης διατυπώνει ορισμένες ερωτήσεις σαν κι αυτές:

- Ποιο είναι το επιστημονικό επίπεδο της Οικιστικής στο πλαίσιο της σύγχρονης επιστήμης;
- Πώς η Οικιστική διαμορφώνει την πορεία της σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία;
- Είναι εφικτό επιστήμονες και μηχανικοί να απρέζουν την Οικιστική;
- Σε ποιο βαθμό η προσωπικότητα του εφευρέτη προδιαγράφει την εξέλιξη της εφεύρεσής του;
- Τι τίτλο θα διεκδικήσει η Οικιστική στο μέλλον: Επιστημονική περιοχή, σχολή σκέψης / δράσης ή διανοποιητικός οριζόντας;
- Αν ο Δοξιάδης ζούσε σήμερα, τι καινοτόμα προγράμματα και οράματα θα πρότεινε στους πολίτες του παγκοσμιοποιημένου και πολύπλοκου κόσμου μας;

Επειδή ο συγγραφέας δεν είναι βέβαιος ότι μπορεί να δώσει απαντήσεις σε αυτές τις ερωτήσεις, ούτε έαν αυτές οι ερωτήσεις είναι έγκυρες, εκθέτει ορισμένα στοιχεία σχετικά με τις κοινωνικο-πολιτιστικές προκλήσεις που πηγάζουν από την επιστημονική γνώση και την τεχνολογία των κοινωνιών που αισθάνονται ανασφαλείς. Ο Αγραφώπης εκθέτει ουσιητικά ορισμένες τυπολογίες της γνώσης, αναφέρεται στο ερώτημα της διεπιστημονικότητας και κλείνει με αναφορά στις εγγενείς αβεβαιότητες. Από αυτές εστιάζει στις τρεις πιο κρίσιμες από κοινωνικο-πολιτιστική άποψη: Η πρώτη αβεβαιότητα αναφέρεται στη συλλογική μνήμη, η δεύτερη αναδύεται από την έκφραση "κοινωνία της γνώσης" και η τρίτη έχει να κάνει με την κατανομή των τρόπων γνώσης. Έχοντας αυτά κατά νου, ο συγγραφέας πιστεύει ότι έαν ο Δοξιάδης είχε την ευκαιρία να ξαναρχίσει την περιπέτειά του σήμερα, κάποιες από τις ιδέες και τις αναλύσεις του θα ήσαν σωστές, αποτελεσματικές και γόνιμες. Για παράδειγμα, η ιδέα των δικτύων είναι σήμερα μια παγκόσμια έννοια και η διεπιστημονική του έφεση θα μπορούσε να αποδειχθεί ότι είναι μια έννοια-κλειδί, όχι μόνο για καθαρή επιστημονική έρευνα, αλλά επίσης για λόψη αποφάσεων σε έναν πολύπλοκο κόσμο. Ήσθιστα, κάποια από τα σχήματα ανάλυσης και έμπνευσης θα χρειάζονταν τροποποίηση.

Στο τέταρτο του δοκίμιο, με τον τίτλο «Κοινωνία της Γνώσης, Πολιτιστικά και μετα-πολιτιστικά ζητήματα: Επιπτώσεις για την Οικιστική προσέγγιση», ο Αγραφώπης εκθέτει μια τυπολογία των πολιτισμών από μια κοινωνικο-πολιτιστική πλευρά και θέτει ορισμένα ερωτήματα σαν αυτά: Σε ποιο βαθμό ο δομή και η υποδομή μιας πόλης προωθεί μια ειδική διάρθρωση των πολιτιστικών συμπλεγμάτων; Σε ποιο βαθμό η πλαστικότητα του χώρου και η πλαστικότητα του πολιτισμού συνιστούν τους κόμβους ενός κυκλικού σχήματος αιτίου-αιτιατού, όταν αναδύονται μονο-πολυ-δια-υπερπολιτιστικές κοινωνίες; Αν μια τέτοια διερεύνηση γίνει αποδεκτή ως νόμιμη και γόνιμη, ο συγγραφέας πιστεύει ότι θα οδηγούσε ενδεχομένως σε κάποια τροποποίηση της φιλοσοφίας και της πρακτικής της Οικιστικής. Με ποιους μηχανισμούς, διανοποιητικά, επιστημονικά και κοινωνικοπολιτικά η παράδοση και η κληρονομιά του Δοξιάδη θα προσαρμοστεί στις νέες ανάγκες και επιθυμίες;

Πλεοναστική πληροφορία

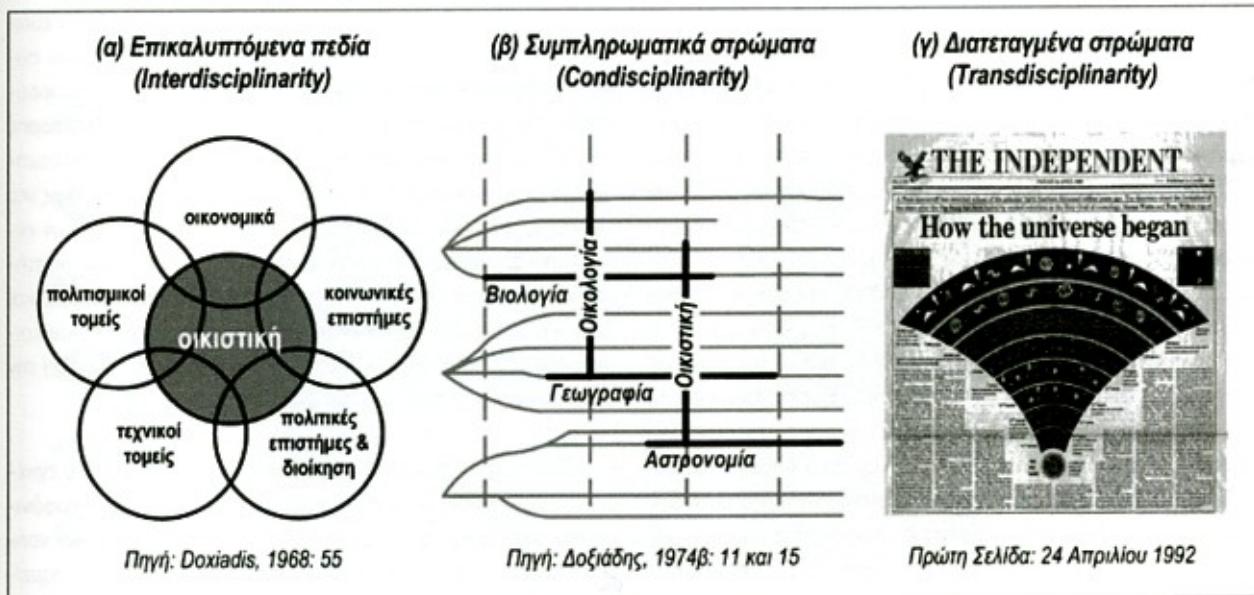
Πού είναι η σοφία που κάσαμε στην γνώση;
Πού είναι η γνώση που κάσαμε στην πληροφορία;
Τ. Σ. Έλιοτ (Χορικά από το «Βράχο», 1934)

Υποκύπτοντας στην πρόκληση Αγραφώπη σχετικά με τους διανοποιητικούς μηχανισμούς επικαιροποίησης της Οικιστικής παράδοσης, επικειρώ μια προσαρμογή του μοντέλου οργάνωσης της Οικιστικής γνώσης σε σημερινούς προβληματισμούς συμβατούς με την πορεία της ανθρωπότητας προς τις κοινωνίες της γνώσης (UNESCO, 2005). Η προσέγγιση που ακολουθώνται στη συνέχεια, εντάσσεται στη συνεχώς μειούμενη αλλά ακόμη ανοιχτή διαμάχη για το «σχίσμα», δηλαδή για την ασυνέχεια ή συνέχεια μεταξύ των επιστημών της Φύσης (Sciences) και των επιστημών του Ανθρώπου (Humanities). Μια προσέγγιση που υιοθετεί τη θέση της συνέχειας και συνεπάγεται τη στάση του φυσικαλιστικού αναγωγισμού. Οι σκέψεις που ακολουθούν εκμεταλλεύονται επίσης την εμπειρία που απέκτησε ο γράφων εργάζομενος υπό τις οδηγίες του Δοξιάδη την περίοδο 1971-1975, περίοδο κατά την οποία επανασχέδιασε το μοντέλο ταξινόμησης της Οικιστικής γνώσης.

Έχω την πεποιθήση ότι η τρέχουσα αντίληψη για την οργάνωση της γνώσης, γνωστή με τον όρο διεπιστημονικότητα (interdisciplinary), συντηρεί έναν εκτεταμένο πλεονασμό πληροφορίας, ο οποίος αυξάνει, αναπόφευκτα, την αβεβαιότητα και την αντιφατικότητα της γνώσης. Στη διεπιστημονική οργάνωση της γνώσης αναφέρθηκε ο Rosnay (1975: 393-404) ως εξής: «Η εκπαίδευσή μας παραμένει απελπιστικά αναλυτική, επικεντρωμένη σε λίγους επιστημονικούς τομείς, όπως ένα πάζλ, τα κομμάτια του οποίου επικαλύπτονται αντί να κουμπώνουν μεταξύ τους. Είναι μια εκπαίδευση που δεν μας προετοιμάζει για την ολιστική προσέγγιση των πολύπλοκων προβλημάτων και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων». Διεπιστημονική ήταν και η αρχική σύλληψη του Δοξιάδη για την Οικιστική γνώση, όπως δείχνει η Εικόνα 1(α), των πέντε επικαλυπτόμενων πεδίων γνώσης.

Ουσιαστικά, ο Δοξιάδης άρχισε να αντιλαμβάνεται το πρόβλημα των επικαλύψεων ως ένα είδος φεουδαρχικού συστήματος οργάνωσης της επιστημονικής επικράτειας, ξανασκέφτηκε το θέμα ως εξής: «Για να συγκεντρώσουμε την αναγκαία γνώση και να αναπτύξουμε την επιστήμη των ανθρώπινων οικισμών πρέπει να φύγουμε από τη διεπιστημονική και να προχωρήσουμε σε μια συνεπιστημονική (condisciplinary) προσέγγιση της γνώσης: το να κάνουμε συνδέσεις ανάμεσα στις επιστήμες δεν αρκεί. Αν έχουμε ένα αντικείμενο χρειαζόμαστε μία επιστήμη» (Doxiadis, 1970: 2). Ξεκινώντας από τη θέση αυτή, ο Δοξιάδης πρότεινε ένα πλέγμα δύο βασικών διαστάσεων για την οργάνωση της γνώσης γενικά και της Οικιστικής ειδικά, όπως φαίνεται στην Εικόνα 1(β), των συμπληρωματικών στρωμάτων γνώσης:

- Ένα οριζόντιο σύστημα συμπληρωματικών (δηλαδή χωρίς επικαλύψεις) στρωμάτων γνώσης. Κάθε στρώμα αντι-

Εικόνα 1: Τρεις οπτικές για την οργάνωση της γνώσης

προσωπεύει μια απλή επιστήμη (π.χ. Βιολογία, Γεωγραφία, Αστρονομία) που καλύπτει ένα απλό αντικείμενο (π.χ. έμβια όντα, γη, ουμπαν).

- Ένα κατακόρυφο σύστημα που συνδέει σύνολα απλών επιστημών σε αύνθετες επιστήμες (π.χ. Οικολογία, Οικιστική) που καλύπτουν σύνθετα αντικείμενα (π.χ. οικοσυστήματα, ανθρώπινοι οικισμοί).

Σε αυτόν τον δισδιάστατο χώρο ενέταξε ο Δοξιάδης το σύστημα αναφοράς της Οικιστικής γνώσης με τη μορφή ενός πλέγματος σχέσεων, το οποίο ονόμασε *Μοντέλο του Ανθρωπόκοσμου*. Έτσι, κάθε δουλειά αντιστοιχεί σε ένα υποσύνολο σημείων αυτού του χώρου: Από την καταγραφή των απλών εννοιών μιας συζήτησης έως τη γενική ταξινομία των οικισμών, από την επιχειρησιακή έρευνα έως την κατασκευή μαθηματικών αλγορίθμων και από την ανάλυση δεδομένων έως την κατασκευή γνωσιακών βάσεων δεδομένων σε υπολογιστές (Δοξιάδης, 1974. Περτσεμλίδης, 2009).

Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Δοξιάδης μελέτησε διεξοδικά το Μοντέλο του Ανθρωπόκοσμου, δεν έθεσε το επόμενο ερώτημα, το οποίο σήμερα φαίνεται αυτονότο: Έχει ο διάταξη των συμπληρωματικών στρωμάτων της γνώσης κάποιο ιδιαίτερο νόημα; Τη χρονιά που ο Δοξιάδης έφευγε από κοντά μας, ο Rosnay (1975: 274) πρότεινε τα στρώματα γνώσης να διαταχθούν σύμφωνα με τον βαθμό πολυπλοκότητας των συστημάτων της Γης: «Οι δύο σημαντικότερες ιδέες που μας κληροδότησε ο δέκατος ένατος αιώνας, η ιδέα της εξέλιξης στη βιολογία και η ιδέα της εντροπίας στη θερμοδυναμική, κατέσπουσαν δυνατή την κατακόρυφη ολοκλήρωση των επιπέδων πολυπλοκότητας της φύσης». Και αργότερα, οι μελέτες του COBE (COsmic Background Explorer), του πρώτου δορυφόρου για τη μελέτη της κοσμικής ακτινοβολίας με σκοπό την κατανόηση της εξέλιξης του σύμπαντος, επιβεβαίωσαν ότι τα εξελικτικά στάδια και

η πολυπλοκότητα των συστημάτων της φύσης και της κοινωνίας έχουν *ίδια κατεύθυνση*. Το συμπέρασμα αυτό δημοσιοποιήθηκε το 1992. Η εφημερίδα *Independent* τα συνόψισε εύγλωττα στο πρωτοσέλιδο της που φαίνεται στην Εικόνα 1(γ) των διατεταγμένων στρωμάτων.

Ο Δοξιάδης είχε γνώση των εξελικτικών σταδίων. Είναι χρήσιμο, έλεγε (1968: 54), να θυμόμαστε τις τρεις φάσεις της εξέλιξης όπως τις περιγράφει ο Sir Julian Huxley (1964: 9-34): Έχουμε προχωρήσει πέρα από την κοσμολογική και τη βιολογική φάση και βρισκόμαστε τώρα στην ψυχοκοινωνική. Ωστόσο, δεν συνέδεσε ρητά τη διάταξη των επίπεδων του γνωστικού του μοντέλου, δηλαδή τα Πέντε Στοιχεία της Οικιστικής (Φύση, Άνθρωπος, Κοινωνία, Κελύφο, Δίκτυα), με την εξέλιξη των συστημάτων του πλανήτη. Το έκανε όμως διαισθητικά: Χρησιμοποίησε το βιολογικό μοντέλο για να περιγράψει την οικιστική συμπεριφορά των ατόμων (Πέντε Αρχές της Οικιστικής) και το εξελικτικό μοντέλο για να ερμηνεύσει τη μορφογένεση των ανθρώπινων οικισμών (11 Δυνάμεις, Ιεραρχία των Ανθρώπινων Οικισμών, Δυνάπολη και Οικουμενόπολη). Διατύπωσε δηλαδή μια θεωρία των ανθρώπινων οικισμών ως οργανισμών υποκείμενων σε εξέλιξη μέσω μιας διαδικασίας δοκιμής και λάθους και ενός μηχανισμού αύγκρισης. Ωστόσο, ο γράφων γνωρίζει ότι αισθανόταν άβολα κάθε φορά που επικειρούσε να διατυπώσει τις σχέσεις των Οικιστικών στοιχείων Άνθρωπος και Κοινωνία.

Άνθρωπος και Κοινωνία

Δεν ήταν ο μόνος: Η σύγχυση αυτή συνεχίζει να ταλαιπωρεί τις επιστήμες του Ανθρώπου, θετικά και κανονιστικά, και εμφανίζεται συνήθως με τη μορφή της κυκλικής αναφοράς μεταξύ μεθοδολογικού ατομισμού και μεθοδολογικού κολεκτιβισμού: Αν διατυπώσουμε μια θεωρία βασισμένη στην ατομική συμπερι-

φορά, πώς μπορούμε να περιγράψουμε φαινόμενα σε κλίμακα κοινωνίας όπως, π.χ., οι κοινωνικοί θεσμοί; Αν ξεκινήσουμε με μια θεωρία για τους κοινωνικούς θεσμούς, όπως κάνουν πολλοί κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι, πώς μπορούμε να περιγράψουμε τις ατομικές συμπεριφορές (Richerson and Boyd, 2005: 246-247); Παραπλήσια ερωτήματα απασχολούσαν τον Δοξιάδη στην προσάθειά του να ορίσει την ιεραρχία των ανθρώπινων οικισμών: Πώς συνδέεται η μικροκλίμακα του ατόμου στο Δωμάτιο, στο Σπίτι, στο Χωρίο με την μακροκλίμακα της κοινωνίας στην Πόλη, στη Μητρόπολη, στην Οικουμενόπολη (Οικιστική Κλίμακα Χώρου); Και όσο τη σχέση την όριζε με συγγενικούς δεσμούς (Άτομο, Οικογένεια, Ευρεία Οικογένεια) δεν αισθανόταν το πρόβλημα. Από και κει και πέρα, συνειδητά μίλαγε με αυθαίρετα πληθυσμιακά μεγέθη (Οικιστική Κλίμακα Πληθυσμού). Όμως, οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να δοθούν στο πλαίσιο της Οικιστικής ή κάποιας άλλης μεμονωμένης επιστήμης, αλλά στο επίπεδο της γενικής συντακτικής και σημασιολογικής δομής της επιστημονικής περιγραφής.¹

Η Εικόνα 2(a) εντάσσει τη σχέση Άνθρωπος - Κοινωνία στο ιεραρχικό σύστημα αργάνωσης το οποίο έχει άναδυθεί κατά τα 13,7 δισεκατομμύρια έτη (Ga) της εξέλιξης του Σύμπαντος. Στη στήλη (β), τα συστήματα αυτά ταξινομούνται σε τέσσερα στρώματα με κριτήριο την κατηγορία του συστήματος πληροφορίας καθενός:²

- **Φυσικό στρώμα:** Η εξέλιξη του φυσικών συστημάτων στην επιφάνεια της γης πρακτικά έληξε πριν 5 Ga. Αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες αύνθεσης των στοιχειωδών σωματιδίων (κουάρκ και πλεκτρόνια), δηλαδή οι θεμελιώδεις αλληλεπιδράσεις (ιαχυρή πυρηνική, πλεκτρομαγνητική, ασθενής πυρηνική, και βαρυτική), παραμένουν σταθεροί και ρυθμίζουν την ανταλλαγή πληροφορίας που οργανώνει τα σωματίδια σε άτομα, αυτά σε μόρια, κ.ο.κ.
- **Γενετικό στρώμα:** Η σταθεροποίηση των φυσικών συστημάτων της γης και του ήλιου επέτρεψε πριν 4 Ga την εμφάνιση μιας μορφής οργάνωσης της ύλης την οποία ονομάζουμε ζωή. Περιλαμβάνει όλους τους φυτικούς και ζωικούς πληθυσμούς, η μορφοποίηση και επιβίωση των οποίων εξαρτάται από τη γενετική πληροφορία που διατηρείται σε κωδικοποιημένη μορφή στο μόριο DNA, το οποίο βρίσκεται στον πυρήνα όλων των κυττάρων όλων των οργανισμών. Η γενετική πληροφορία μεταδίδεται με την αναπαραγωγή και υπόκειται σε Δαρβινική εξέλιξη.

• **Νευρολογικό στρώμα:** Πριν 1 Ga ξεκίνησε η εξειδίκευση ορισμένων κυττάρων σε νευρώνες, δίκτια των οποίων συγκρότησαν σταδιακά τον εγκέφαλο στον οποίο καταχωρύνται προγράμματα επεξεργασίας ερεθισμάτων και μετάδοσης των αποτελεσμάτων με γενετικά προσδιορισμένα πλεκτροχημικά σήματα (*signals*). Τα έμφυτα αυτά προγράμματα (όπως της γλώσσας, της κοινωνικότητας, της λογικής και των άλλων ενστίκτων) αποτελούν το εγγενές στρώμα του νοητικού συστήματος των ζώων και των ανθρώπων, το οποίο θέτει τα όρια και ρυθμίζει αυτόματα, ασυνείδητα θα λέγαμε, τις ατομικές και κοινωνικές συμπεριφορές, και το οποίο φαίνεται ότι αποτελεί την έδρα του ασυνείδητου (Es: το Φρούδικό «Εκείνο»).

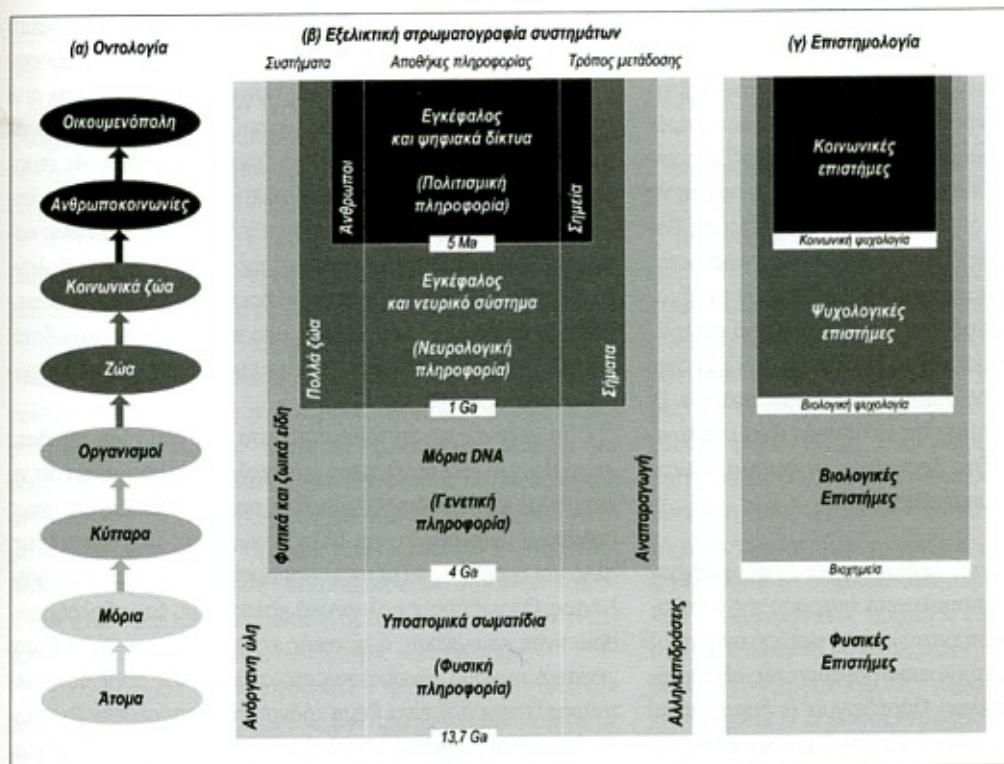
• **Πολιτισμικό στρώμα:** Πριν 5 εκατομμύρια έτη (Ma), ο εγκέφαλος ορισμένων ζώων, και κυρίως των ανθρώπων, εμφάνισε την ικανότητα να συσχετίζει σήματα (σημαίνοντα) και νοημάτα (σημαίνομενα) και να τα οργανώνει σε συστήματα σημείων (*signs*), όπως ιδέες, πεποιθήσεις, αξίες, γνώσεις, και δεξιοτεχνίες. Ονομάζουμε κουλτούρα (*culture*) ένα σύστημα σημείων, που αποθικεύεται (1) στον ανθρώπινο εγκέφαλο επεκτείνοντας το εγγενές νοητικό σύστημα των ατόμων κατά τη διάρκεια της ζωής τους και (2) στις τεχνολογικές επεκτάσεις του ανθρώπινου νου (Βιβλία, βάσεις δεδομένων και ψηφιακά δίκτια). Η κουλτούρα λοιπόν, είναι ένα σύστημα πληροφορίας που αποκτάται ή τροποποιείται (νευρωνική πλαστικότητα) μέσω κοινωνικής μόρφωσης: Μήμση, διδασκαλία και άλλες μορφές μάθησης (Lenski, 2005; Richerson and Boyd, 2005). Η κουλτούρα αποτελεί το λογισμικό που δίνει μορφή στον τεχνιτό κόσμο των πολιτιστικών συστημάτων (*human civilization*), δηλαδή στα κοινωνικά συστήματα (p.χ., Θεσμοί) και στα φυσικά συστήματα (p.χ., τα Κελύφη και τα Δίκτυα της Δοξιάδης Οικουμενόπολης). Η κουλτούρα χωρίζεται σε δύο στρώματα εξαιρετικής σημασίας για τη ζωή του Ανθρώπου, αλλά και την Ανθρωπότητα ολόκληρη: Αυτήν που δημιουργείται υποσυνείδητα στη βρεφική και νηπιακή πλοκή (*Über-Ich*: το Φρούδικό «Υπερεγώ», ο βαθειά κουλτούρα) και αυτή που αναπτύσσεται συνειδητά στην υπόλοιπη ζωή του ατόμου (*Ich*: το Φρούδικό «Εγώ»).

Η προηγούμενη προσέγγιση στην έννοια της κουλτούρας όχι μόνο είναι συμβατή με τα φύση του πολιτιστικού γίγνεσθαι στην παγκόσμια Ανθρωπότητα, όπως την περιγράφει ο Αγραφιώτης, αλλά και την ενισχύει υποδεικνύοντας το βιολογικό της υπόστρωμα. Ο Αγραφιώτης χρησιμοποιεί όμως τον όρο «πολιτιστικό μόρφωμα» (*culture*) και επιμένει στη διαφοροποίηση

1 Στο πλοίο της σημειολογικής τριχοτομίας, που ανέπτυξαν οι Charles Morris, Rudolph Carnap, και C. S. Peirce πριν από το 1930, τα συντακτικά υπόβαθρα αφορά τις τυπικές σχέσεις μεταξύ των σημείων (κανόνες αύνθεσης), ο σημασιολογία αφορά τις σχέσεις των σημείων με τα σημαντικότερά τους (κανόνες νοηματοδότησης: *context-free meaning*) και η γραμματολογία ασφαλείται με τις σχέσεις των σημείων με τους χρήστες και ερμηνευτές των σημείων (κανόνες αποτελέσματος: *context-dependent meaning*).

2 Ύλη, ενέργεια, και πληροφορία: Πρωτοχρήστες έννοιες, δηλαδή η διαιθοτητή αντιληφθεί μας για αυτές επαρκεί για τη χρήση τους, όπως, πρωταρχικές είναι

και οι έννοιες χώρας και χρόνος. Όπως ένα σύστημα που περιέχει ενέργεια έχει τη δυνατότητα να παράγει έργο, έται και ένα σύστημα που περιέχει πληροφορία έχει τη δυνατότητα να οργανώνει ταν εαυτό του (άτομο), αλλά και συστήματα έχω από τον εαυτό του (κοινωνία). Όπως χρησιμοποιούμε τους όρους μάζα και θερμότητα για να αναφερόμαστε στις ποσότητες ύλης και ενέργειας, έται χρησιμοποιούμε τον όρο οργάνωση για να αναφερόμαστε στην ποσότητα πληροφορίας που περιέχει ένα σύστημα. Την πληροφορία ανταλλάσσουν τα μέρη ενός συστήματος ώστε να διασκειρίζονται την ενέργεια με τέτοιο τρόπο ώστε αυτή να συντρει την υλική μορφή του συστήματος μέσα στο περιβάλλον του (Stoner, 1992; Heylighen, 2008).

Εικόνα 2:
Προς μια συνθετική
οργάνωση της
γνώσης

μεταξύ του 'πολιτιστικού' και του 'πολιτισμικού'(civilizational) και δίνει προτεραιότητα στο 'πολιτιστικό' σε σχέση με το 'κοινωνικό'. Τέλος, θεωρεί ότι το 'πολιτιστικό' και το 'βιολογικό', για να συσχετιστούν, απαιτούν τη μεγάλη κλίμακα του χρόνου που προσμετρείται με τις χιλιετίες. Στη δική μας προσέγγιση τα στρώματα αναδύονται σε μια χρονική γραμμικότητα και εγγράφονται σε μια εξελικτική προοπτική. Η θεώρηση του Αγραφιώτη πριμοδοτεί τη συγχρονία και η δική μας τη διαχρονία.

Προϋπόθεση λοιπόν για την εξέλιξη της πολυπλοκότητας των συστημάτων είναι η ανάδυση νέων συστημάτων ανταλλαγής πληροφορίας πάνω σε ήδη υπάρχοντα συστήματα. Για τον λόγο αυτό, όσο πληρέστερη είναι η γνώση μας για τη διάταξη των στρώμάτων αυτών τόσο μεγαλύτερη μείωση της αβεβαιότητας, δηλαδή του πλεονασμού και της αντιφατικότητας της γνώσης, πετυχαίνουμε. Με βάση πορίσματα της σύγχρονης γνωσιακής επιστήμης, μια αρκετά ασφαλής μέθοδος μείωσης της αβεβαιότητας της γνώσης είναι η εφαρμογή της αρχής του συνθετικού φυσικαλισμού (compositional physicalism):

- **Φυσικαλισμός (physicalism):** (1) Όλα τα πράγματα που υπάρχουν στον χωροχρόνο (κόσμος) είναι υλικά στοιχεία και δομές αποτελούμενες αποκλειστικά από υλικά στοιχεία. Δεν υπάρχει κάτι άλλο μέσα ή έξω από τον κόσμο που δεν είναι υλικό. (2) Όλες οι δομές συμπεριφέρονται σύμφωνα με φυσικούς νόμους. (3) Κάθε φαινόμενο στον κόσμο μπορεί να εξ-

γηθεί μόνο φυσικά, αν βέβαια μπορεί να εξηγηθεί. Αυτό σημαίνει ότι η αιτιότητα είναι μια σχέση αντικειμένων και γεγονότων στον κόσμο, όχι μια σχέση μεταξύ εννοιών ή περιγραφών. Ωστόσο, ο φυσικαλισμός δεν μας εμποδίζει νε περιγράφουμε και να εξηγούμε τον κόσμο σε διάφορα επίπεδα νοητικής αφαίρεσης και σε διάφορες γλώσσες, εφόσον η οργάνωση αυτών των νοητικών επιπέδων είναι συνθετική (Kim, 2005).

- **Συνθετικότητα (compositionality)** είναι η ιδιότητα ενός συστήματος αναπαράστασης το οποίο (1) περιέχει πρωτογενή σύμβολα και σύμβολα που είναι συντακτικά και σημασιολογικά σύνθετα και (2) τα σύνθετα κληρονομούν τις συντακτικές και σημασιολογικές των απών (Fodor and Lepore, 2002: 1). Η συνθετικότητα λοιπόν είναι η ιδέα ότι τα νοήματα των σύνθετων εκφράσεων ή εννοιών κατασκευάζονται από τα νοήματα λιγότερο σύνθετων εκφράσεων ή εννοιών, που αποτελούν τα συστατικά τους στοιχεία (Ibid., 43). Παρόλο ότι η ισχύς και η αιτιολόγηση της συνθετικότητας ως συνθήκης αναγκαίας για την ακεραιότητα των συστημάτων αναπαράστασης αμφισβητούνται ακόμη, είναι αλήθεια ότι η συνθετικότητα αναγνωρίζεται ευρέως ως κεντρικό θέμα στη γνωσιακή επιστήμη και παραμένει μια πρόκληση για τα διάφορα γνωσιακά μοντέλα που βρίσκονται σε εμφανή σύγκρουση με αυτήν (Werning et al., 2012).³

³ Το 1989, ο γράφων εφέρμοσε την αρχή της συνθετικότητας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας πολύπλοκης βάσης δεδομένων για τις ανάγκες παρακολούθησης των διαδικασιών ενός ομίλου τριάντων εμπορικών εταιριών. Αποτέλεσμα: Ο όγκος των δεδομένων και των προγραμμάτων περιορίστηκε εντυπωσιακά σε σχέση με παλαιότερες αντίστοιχες εφαρμογές και μέχρι σήμερα (2013) δεν εμφανίστηκε κάποιο λάθος στο επίπεδο της σύντοξης ή της σημασίας (βλ. Pertsemlidis, 2012).

• Συμπέρασμα: Αν μια πρόταση ρ στο επίπεδο L παραβιάζει κάποιον νόμο στο επίπεδο $L-1$, τότε η ρ είναι σίγουρα φευδόντης. Άλλιως, η ρ μπορεί ενδεχομένως να επιληθεύεται εμπειρικά. Όπως η περιγραφή ενός βιολογικού συστήματος πρέπει να θεωρηθεί άκυρη αν παραβιάζει τους κανόνες της χρηματιστηρίας, έτσι και ένα νομικό σύστημα, για παράδειγμα, πρέπει να θεωρείται ανεφάρμοστο αν αντιτίθεται στην επικρατούσα βαθιά κουλτούρα μιας κοινωνίας. Κατά συνέπεια, η γνώση ενός στρώματος συνοψίζεται σε προτάσεις που αποτελούν τα αξιώματα του επόμενου στρώματος. Τέτοια αξιώματα που αντιλούνται από το βιολογικό (γενετικό και νευρολογικό) στρώμα είναι οι πέντε αρχές της Οικιστικής συμπεριφοράς των ατόμων. Οι ένδεκα μορφογενετικές δυνάμεις της Οικιστικής είναι υπολογισμοί διεύτερης και τρίτης τάξης, βασισμένοι σε φυσικά, γενετικά, νευρολογικά και πολιτισμικά αξιώματα.⁴

Η ιεραρχική λοιπόν διάταξη των πεδίων γνώσης που σκιαγραφείται στην Εικόνα 2(y) –επιστημολογική έκφραση της οντολογίας του κόσμου– συνεπάγεται εντυπωσιακή μείωση αντικρουόμενων πλεονασμών και εντυπωσιακή αύξηση της αξιοπιστίας των επιστημονικών μοντέλων. Παράδειγμα: οι Λαμαρκιανοί δεν δέχονταν την άποψη των Δαρβινιστών ότι τα επίκτητα χαρακτηριστικά δεν μεταφέρονται στους απογόνους όσο ο διαμάχη διεξαγόταν στο γενετικό επίπεδο. Πείστηκαν, όταν ανακαλύφτηκε στο επίπεδο της βιοχρηματίας ότι τα νουκλεϊκά οξέα (DNA) λειτουργούν ως πρότυπο για τη σύνθεση πρωτεΐνης, αλλά το αντίστροφο είναι αδύνατο. Άλλο παράδειγμα: Η οικονομική θεωρία άρχισε εδώ και ασφάντα περίπου χρόνια να προσαρμόζει τη δική της κατασκευής αντίτητη Homo Economicus σε κατώτερα στρώματα γνώσης, όπου οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων έχουν μελετηθεί κατά τεκμήριο ορθότερα από επιστήμονες, όπως οι Herbert Simon (1916-2001), Amos Tversky (1937-1996), Daniel Kahneman (1934-), και μελετιούνται σήμερα από μια νέα γενιά νευρο-οικονομολόγων.

Η μεγαλύτερη προσπάθεια του ανθρώπου νου ήταν πάντα και είναι και σήμερα η σύνδεση των επιστημών της Φύσης και του Ανθρώπου (Wilson, 1998: 6). Οι επιστήμες της Φύσης (Sciences) μελετούν τα φυσικά και γενετικά συστήματα, ενώ τα νευρολογικά και πολιτισμικά είναι αντικείμενο των επιστημών του Ανθρώπου (Humanities). Αρχικά, η σύνδεση των δύο εθεωρείτο αδιανότητη. Σήμερα, έπειτα από έντονες διαμάχες, οι αντιπαραθέσεις περιορίστηκαν στο μέγεθος του κάσματος. Είναι αλήθεια πως δεν συνηθίσαμε ακόμη να σκεφτόμαστε με την υπόθεση της ύπαρξης πολλών λεπτών διατεταγμένων στρωμάτων προσβάσιμων αναλυτικά (από πάνω προς τα κάτω) αλλά και συνθετικά (από κάτω προς τα πάνω). Συγκρινούμε απομακρυσμένα μεταξύ τους επίπεδα πολυπλοκότητας, όπου οι διαφορές είναι πολύ έντονες, όπως π.χ., οι κοινωνικοί θεσμοί και η δομή του DNA. Με τη ακροβατική συλλογισμούς να γεφυρώσει κανείς ένα τέτοιο κάσμα; Όμως, όπως

η θεωρία της βιολογικής εξέλιξης άρχισε να γίνεται κατανοητή και αποδεκτή όταν σκεφτήκαμε ότι η απόσταση από τα υποστημένα στις βιολογικές κοινωνίες γεφυρώνεται από ένα τεράστιο πλήθος ενδιάμεσων επιπέδων, τα οποία δημιουργήθηκαν σε ένα τεράστιο χρονικό διάστημα, μέσω ενός τεράστιου πλήθους μη γραμμικών αλληλεπιδράσεων, έτσι και η θεωρία της νοητικής και πολιτισμικής εξέλιξης μπορεί να γίνει κατανοητή αν σκεφτούμε με ανάλογο τρόπο. Κάτι τέτοιο υπολογίζεται στη Φρούδική θεωρία για τη δομή του νου σε τρία διατεταγμένα στρώματα: Ασυνείδητο, υποσυνείδητο και συνείδητο. Σήμερα, η σύνδεση του ασυνείδητου με τη γενετική πληροφορία είναι αναμφισβίτητη.

Το γεγονός ότι τα τρία στρώματα του νου είναι αυμβατά με τη θεωρία του συνθετικού φυσικαλισμού, μας επιτρέπει να εκτιμούμε τις πιθανότητες επιτυχίας πολιτιστικών έργων, όπως πολιτικές, οικονομικές και άλλες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και τεχνικά έργα μετασχηματισμού του φυσικού περιβάλλοντος. Οποιαδήποτε πολιτιστική κατασκευή, έργο δηλαδή ανθρώπινης κοινωνικής ή φυσικής τεχνολογίας, αντιτίθεται στο γενετικό στρώμα (Εκείνο) και στο στρώμα της βαθιάς κουλτούρας (Υπερεγώ), είναι θέμα χρόνου να καταρρεύσει. Το πρώτο θεωρείται πρακτικά αναλλοίωτο και το δεύτερο ζει επί χιλιετίες (π.χ., θρησκείες και παραδοσιακοί τρόποι ζωής). Όπως εξηγεί ο Fernand Braudel, ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός, έπειτα από 1.000 χρόνια ζωής στη Μέση Ανατολή, κατέρρευσε με το πρώτο κτύπημα ορθικού σπαθίου το 634 μ.Χ. Το πολεοδομικό σχέδιο του Islamabad του Δαξιάδη έγινε δεκτό από τον τοπικό πληθυσμό χωρίς πρόβλημα επειδή σεβάστηκε την κουλτούρα της περιοχής για τη χωροθέτηση κυβερνητικών και θρησκευτικών λειτουργιών και για τους χώρους κατοικίας. (<http://www.doxiadis.org/page/default.asp?la=1&id=49>)

Τα άτομα αισθάνονται φυλακισμένα στους κοινωνικούς θεσμούς επειδή βραχυπρόθεσμα οι μεμονωμένες αποφάσεις τους δεν έχουν αισθητή επίδραση στους θεσμούς και όταν αυτές οι μεμονωμένες αποφάσεις συσσωρευτούν μακροπρόθεσμα και αλλάζουν τους θεσμούς, είναι αδύνατο να αντιληφθούν ότι αυτά τα άτομα τις προκάλεσαν. Αυτό σημαίνει ότι η πληροφορία που περιέχεται στις αποφάσεις των ατόμων δεν χάνεται –παρόλο ότι αυτές εξαφανίζονται ως γεγονότα–, αλλά έχει αλλάξει την κατάσταση του συστήματος, οπότε το σύστημα αντιδρά με τις νέες αλλαγμένες δομές του (Richerson and Boyd, 2005, Luhmann, 1995). Οι επιπτώσεις των μικροσοφάσεων επιβεβαιώνονται από πρόσφατες εργασίες μιας νέας γενιάς μελετητών: Πολλές μορφές κοινωνικών αλλαγών δεν είναι αποτέλεσμα ορατών, συνειδητών, μεγάλης κλίμακας οικονομικών δυνάμεων, πολιτικών, γεωγραφικών παραγόντων ή χαρισματικών πηγεών. Συχνά είναι το αποτέλεσμα μυριάδων, αόρατων, ακούσιων ανταλλαγών αντιτιθέμενων συμφερόντων και ακέσεων, ανάμεσα στις οποίες, μη συνειδητές ορμές για δημιουργία εμπιστοσύνης, για υπέρβαση φόβου, για επιβεβαίωση κυ-

⁴ Ο γράφων εντυπωσιάστηκε ότι, 40 χρόνια μετά τη διατύπωση των Πέντε Αρχών της Οικιστικής από τον Δαξιάδη, δηλαδή το 2005, έπειτα στην αντίληψή του

αντίστοιχος κατάλογος για τη βιολογικά θεμέλια των ανθρώπινων κοινωνιών (βλ. Lenski, 2005: 46-47).

ριαρχίας και για χτίσιμο υπόληψης είναι συκνά σπουδαιότερες από άλλες συνειδητές επιδιώξεις για επίτευξη επιχειρηματικών ή κυβερνητικών ακοπών (Clippinger, 2007: 78). Οι μικροαποφάσεις λοιπόν των ατόμων αλλάζουν το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον των ατόμων, αλλά και τη νοοτική αναπαράσταση του περιβάλλοντος και του Εγώ τους.

Σε αυτό το πνεύμα, η κοινωνία δεν είναι ένα σύνολο ατόμων, αλλά ένα εξελισσόμενο σύνολο εξειδικευμένων συστημάτων επικοινωνίας που επιτρέπουν τη συνεργασία και τον συντονισμό των ατόμων. Επομένως τα άτομα (συστήματα βιολογικών και φυσικών πράξεων) και η κοινωνία (συστήματα επικοινωνίας) είναι δομικά συζευγμένα, ανήκουν δηλαδή τα μεν στο περιβάλλον των δε: χωρίς τις πράξεις των ατόμων δεν μπορούν να υπάρξουν κοινωνικά συστήματα, ακριβώς όπως, αντίστροφα, τα άτομα αποκτούν την ικανότητα να δρουν μόνο μέσω κοινωνικών συστημάτων (Luhmann, 1995: 210-218).⁵ Δηλαδή ένας συνδυασμός δύο υπαρχόντων ατομικών ικανοτήτων αναδύεται ως μια πρακτική δυνατότητα χάρη στην ενεργοποίηση ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφορίας.

Έτσι, ο φράσης του Αριστοτέλη ότι το όλο είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών του, δεν πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο που να παραβιάζει την αρχή του συνθετικού φυσικαλισμού. Το όλο δεν έχει επιπλέον ιδιότητες, αλλά είναι μια από τις πολλές μορφές σύνθεσης των στοιχείων και των σχέσεων των στοιχείων που το συγκροτούν. Έχοντας αναλύσει ένα σύστημα στα στοιχεία και στις σχέσεις τους, πρέπει συνθέτοντας τα στοιχεία αυτά με αποκατάσταση των σχέσεων τους να προκύ-

πτει ακριβώς το ίδιο σύστημα. Αυτό το έχουν πετύχει σε σημαντικό βαθμό οι φυσικές επιστήμες, κάπως ικανοποιητικά οι βιολογικές, αλλά οι κοινωνικές έχουν πολύ δρόμο να διανύσουν.

Συμπέρασμα

Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης, ανήκει στους πρωτοπόρους γεφύρωσης του «μεγάλου σχίσματος» της ανθρώπινης γνώσης επειδή είχε επίγνωση της ενοποιητικής ισχύος της θεωρίας συστημάτων και ιδιαίτερα του βιολογικού και του εξελικτικού μοντέλου αναφοράς όπως αυτά τα χρησιμοποιούσαν στις μέρες του διάσημοι βιολόγοι-φιλόσοφοι και ειδικά ο Sir Julian Huxley (1887-1975), Theodosius Dobzhansky (1900-1975), Denis Gabor (1900-1979), René Dubos (1901-1982), George G. Simpson (1902-1984) και Conrad H. Waddington (1905-1975), το έργο των οποίων γνώριζε ή με τους οποίους είχε άμεση επαφή κατά τη διάρκεια των περίφημων Συμποσίων της Δήλου. Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης είχε το θάρρος να ανοίξει νέες περιοχές σκέψης, να ανακαλύψει νέες μεθόδους εργασίας και βέβαια, να εξερευνήσει νέες μορφές σύνθεσης της επιστημονικής γνώσης. Ο Δημοσθένης Αγραφιώτης επιμένει στον καινοτομικό χαρακτήρα των προσαθειών του Δοξιάδην και προτείνει, με ακοπό την προσαρμογή και την επέκταση της Οικιστικής προσέγγισης, να ληφθεί υπόψη η κοινωνικο-πολιτιστική αναδιάταξη του παγκόσμιου και παγκόσμιου/τοπικού κόσμου. Σε αυτό το πνεύμα, θα μπορούσαμε να ήμασταν και μείς εξίσου θαρραλέοι όπως ο ιερυτής της Οικιστικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Clippinger, John Henry, 2007. *A Crowd of One. The Future of Individual Identity*. New York, NY: Public Affairs.
2. Doxiadis, C. A., 1968. *Ekistics, an Introduction to the Science of Human Settlements*. New York, NY: Oxford University Press.
3. Doxiadis, C. A., 1970. *Ekistics, the Science of Human Settlements*. Science, Vol. 170, No. 3956, October 1970, pp. 393-404.
4. Δοξιάδης, Κ. Α., 1974. Τα Βάθρα της Οικιστικής. Ομilia στο σεμινάριο Ταξιδιού και Οικιστική στις 13/04/1974, R-ACE-146, Αθήνα: Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής.
5. Δοξιάδης, Κ. Α., 1974b. Οικιστική και Μαθηματικά. Ομilia στο σεμινάριο Ταξιδιού και Οικιστική στις 16/01/1974, R-ACE-126, Αθήνα: Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής.
6. Fodor, J. A. and Lepore E., 2002. *The Compositional Papers*. Oxford, UK: Clarendon Press.
7. Heylighen, Francis, 2008. Accelerating socio-technological evolution. From ephemeralization and stigmergy to the Global Brain. In G. Modelska, T. Devezas, and W. R. Thompson (Eds.), *Globalization as Evolutionary Process. Modeling Global Change*. London, UK: Routledge.
8. Huxley, Julian, 1962. *Evolutionary Humanism*. New York, NY: Prometheus Books, 1992.
9. Kim, Jaegwon, 2005. *Physicalism, or Something Near Enough*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
10. Lenski, Gerhard, 2005. *Ecological-Evolutionary Theory. Principles and Applications*. London, UK: Paradigm Publishers.
11. Luhmann, Niklas, 1995. *Social Systems*. Translated from German by J. Bednarz and D. Baeker. Stanford, CA: Stanford University Press.
12. Piaget, Jean, 1937. *La Construction du réel chez l'enfant*. Neuchâtel: Delachaux et Niestlé.
13. Περτσεμλίδης, Κ. Ρ., 2009. Τα Βάθρα της Οικιστικής. Σχέδιο Τυποποίησης της Οικιστικής Θεωρίας και Γνώσης. Στο Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το Έργο του, Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, σ. 348-375, T. 1.
14. Pertsemlidis, K. R., 2012. *The Accounting Properties of Economic Events. Part I: Theory, Part II: Formalization*. http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=1391427
15. Richerson, P. J. and Boyd, R., 2005. *Not by Genes Alone. How Culture Transformed Human Evolution*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
16. Rosnay, Joël de, 1975. *Le macroscope. Vers une vision globale*. Paris : Editions du Seuil.
17. Simon, Herbert, 1996. *The Sciences of the Artificial*. Third Edition. Cambridge, MA: MIT Press.
18. Stonier, Tom, 1992. *Beyond Information. The Natural History of Intelligence*. London: Springer-Verlag.
19. UNESCO, 2005. *Towards Knowledge Societies*. Paris: UN Educational, Scientific and Cultural Organization. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [<http://www.unesco.org/publications>] (ηρόδεσσα στις 28/09/2012).
20. Werning, M., Hinzen, W., and Macheray, E., eds., 2012. *The Oxford Handbook of Compositionality*. Oxford, UK: Oxford University Press.
21. Wilson, Edward, 1998. *Consilience. The Unity of Knowledge*. GB: Abacus.

⁵ Ένα απλοποιημένο παράδειγμα: Από τα τρία άτομα που κτίζουν μάντρες ο Α μπορεί να σπάκουν πέτρες βάρους 30 kg το πολύ, ο Β 20 kg, και ο Γ 10 kg. Επιπλέον ο Γ γνωρίζει να σκαλίζει σκέδια στην πέτρα. Όλοι συμμετέχουν στο κτίσμα μίας μάντρας, αλλά η κατασκευή και τοποθέτηση σκαλιτών υπέρβυτων βάρους 40 kg απαιτεί τη δημιουργία ενός νέου κοινωνικού συστήματος, γιατί κάνει ένα άτομο δεν μπορεί να το τοποθετήσει μόνος του. Πρέπει λοιπόν να δημι-

ουργήσουν ένα νέο σύστημα επικοινωνίας, κάπως ως είχε: οι Α και Β θα συνεννοούνται ώστε ο δύο μαζί να σπάκουν το υπέρβυτο των 40 kg [= 2 άτομα x min(20 kg, 30 kg)] αφού προηγουμένως θα το έχει σκαλίσει ο Γ όσο αυτό βριάκατο στο έδαφος. Έτσι, τα τρία άτομα δημιουργούν ένα σύστημα με την ικανότητα κατασκευής να σκαλίζει και να τοποθετεί υπέρβυτα, ικανότητα την οποία κανένα από τα άτομα δεν διαθέτει.

περιεχόμενα

ΑΠΡ ΜΑΙ ΙΟΥΝ

επικαιρότητα

- 04 Οι προσωπικές ιστορίες που κρύβονται πίσω από τους αριθμούς: το ψυχικό κόστος της κρίσης. Γραμμή βοήθειας για την κατάθλιψη 1034 – Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας (ΕΠΙΨΥ)
Οικονόμου Μ., Χαρίτση Μ., Λουκή Ε., Ντούμου Β., Ψαρομυλίγκου Θ.
- 11 Η κατάσταση της ψυχιατρικής των παιδιών και των εφήβων στην Ελλάδα της «κρίσης»
Δημήτρης Κ. Αναγνωστόπουλος,
Ευγενία Σουμάκη

επιχειρήματα

- 16 Περί προτύπων
Ανδρέας Κ. Παπανικολάου
- 19 Το κοιλωμα:
Σκέψεις πάνω στις σχέσεις
Ψυχανάλυσης και Αρχιτεκτονικής
Karine de Vion
- 22 Η έννοια της τοπικής
ψυχοπαθολογίας στην ψυχιατρική
G. Lanteri-Laura (1930-2004)

επισημάνσεις

- 25 Αξιολόγηση του ποιοτικού έλεγχου σε μια ψυχοθεραπευτική μονάδα
*E. Κονταζάκη, E. Κωνσταντίνου,
A. Καλαντζή*

συνέντευξη

- 34 Ο ιστορικός οφείλει να είναι
αλλεργικός στις μονοσήμαντες
ερμηνείες
*Mia συνομιλία του Πήτερ Γκαϊη
με την Έλενα Πατρικίου*

αναγνώσματα

- 38 Δημοσθένης Αγραφώτης
Παραπλανώριση:
4 δοκίμια για τον Κ. Α. Δοξιάδην
K. Π. Περτσεμίδης

ΕΙΔΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Ψυχοπαθολογία

υπεύθυνος: Γ. Δημητριάδης

- 46 Εισαγωγή Γιώργος Δημητριάδης

- 48 Silvano Arieti (1914-1981) - Εισαγωγή
Σπύρος Αντωνάτος

- 50 Η πιθανότητα ψυχοσωματικής
συμμετοχής του Κεντρικού Νευρικού
Συστήματος στην Σχιζοφρένεια
Silvano Arieti

- 62 Kurt Schneider (1887-1967)
Σταυρούλα Θεοδωροπούλου

παραθέματα

- 66 Jazz & Tzaz
Πάνωνης Ν. Μπασκόζος
- 67 Ζωρζ Μουστακί (1934-2013)
Ο περιπλανώμενος ευγενής
Τάκης Θεοδωρόπουλος

υποσημειώσεις

- 68 Λίγα λόγια για το χιούμορ
Θανάσης Καράβατος
- 69 Η «ψυχή» των συσκευών
Θανάσης Καράβατος

Ευχαριστούμε τις Εταιρείες Lundbeck και AstraZeneca
που εδώ και χρόνια συμβάλλουν στην προσπάθειά μας